

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

LPKTS puslapis interne: <http://www.lpkts.lt>

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

* 2017 m. rugsėjo 29 d. *

Atmintis – ateinančioms kartoms

Praėjusį penktadienį atidengti du atminimo ženklai žmonėms, kurie pasiaukoję už mūsų krašto laisvę. Mieleišių kaimo kapinių koplyčioje šv. Mišias už žuvusius ir represuotuosius aukojo Papilio parapijos klebonas Vidmantas Kareckas. Pamokslo metu klebonas sakė, jog Dievui nėra anonimų, nėra nežinomų ašarų. Klebonas dėkojo žmonėms, vertinantiesiems mūsų krašto istorijos svarbą ir besistengiantiems ją išsaugoti ateities kartoms. Jautriomis Kazio Bradūno „Partizanų baladės“ eilėmis renginį pradėjo Biržų krašto „Sėlos“ muziejaus direktoriaus pavaduotoja Edita Lansbergienė: „Nuo ažuolo eina kraujų latakas į miško gilumą...“

Mieleišių atminimo ženkla iškaltos Vlado Aukštikalnio, Onos Ažunariečės, Povilo Užunario, Jono Gasiūno, Petro Jažausko, Adomo Kuginio, Jono Palšio, Jono Plepio, Petro Tumaso, Mato Vileišio ir Emilijos Vileišytės pavardės. Jiems jaunieji Stepono Giedriko-Giriečio Biržų 501 kuopos šauliai uždegė žvakučių. Paminklą pašventino ir maldą už žuvusius su-

kalbėjo klebonas Vidmantas Kareckas ir evangelikų reformatų kunigas Rimantas Mikalauskas.

Prie atminimo ženklo kalbėjo žuvusio partizano Jono Plepio dukra Aldona Mikulénienė: „Kam reikalingi paminklai? Tiems, kurių vardai čia surašyti, paminklai jau nereikalingi, jų palaiakai jau seniai ramiai ilsisi savoje ar svetimoje žemėje. Paminklai reikalingi mums – dabartinei ir ateinančioms kartoms, kad primintų, kokį sunkų ir tragiską kelią teko nueiti Lietuvos žmonėms per paskutinį šimtmetį“. Trimis šūvių salvėmis žuvusius už Tėvynę pagerbė KASP Vyčio apygardos 8-osios rinktinės 509 lengvosios pėstininkų kuopos savanoriai.

Antrojo atminimo ženklo pagerbtį automobilių kolona pajudėjo Papilio link, kur netoli miestelio Griaudės vienkiemyje 1952 metų balandžio 6 dieną nelygiame mūšyje su Papilio striabis žuvo Vyčio apygardos Pilėnų tėvynių Papilio partizanų būrio vadasis Jonas Marėciukas-Ilgackas kartu su žmona Mare Vaidylaite-Mariukie-

ne-Bobute. Prie paminklo iškilminga ceremonija prasidėjo jaunosios šaulės Andželikos Blinovaitės deklamuojamomis Broniaus Krivicko 1949 metais sukurtomis eilėmis „Partizanams“. Abiem kunigams pašventinus paminklą ir nuaidėjus pagarbos salvėms, sus-

kambėjo visų susirinkusių atliekama „Lietuva brangi“.

Sugrįžę į Papilį renginio dalyviai ir šaulių rikiuotė pagerbė partizanų memoriale jų atminimą. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centro vyriausioji istorikė Rūta Trimoniene ir Dalia Urbonienė padėkojo seniūnams Renui Čygui ir Neringai Šjanienei, kurie geranoriškai padėjo stant atminimo ženklus, o jauniesiems šauliams įteikė atminimo dovanėles. Renginio metu rajono meras Biržų 501 kuopai už istorinės atminties išsaugojimą ir aktyvią veiklą ugdant patriotizmą ir pilietiškumą įteikė padėkos raštą. Kuopai LPKTS padėkos raštą už istorinės atminties puoselėjimą ir saugojimą, jaunosios kartos patriotinį ir pilietinį ugdydymą įteikė LPKTS Biržų filialo pirmininkė Danguolė Žiukienė. Papilio bendruomenės namuose renginio dalyviai vaišinosis vietinių kulinarų keptomis bandelėmis, kava ir arbata. Skambėjo Papilio moterų ansamblio atliekamos dainos.

Vidutis ŠEŠKAS

Grįžantiems tremtiniam bus lengviau įsikurti

Per artimiausius trejus metus į Lietuvą norintiems grįžti gyventi buvusiems politiniams kaliniams ir tremtiniamis apgyvendinti bei persikelti planuojama skirti beveik 4 milijonus eurų.

Socialinės apsaugos ir darbo ministras Linas Kukuraitis patvirtino politinių kalinių ir tremtiniių bei jų šeimų narių grįžimo į Lietuvą 2018–2020 metais veiksmų planą. Pagal jį numatyta skirti šešių aprūpinti šiuos asmenis pastoge bei apmokėti persikėlimo išlaidas. Kitąmet šioms reikmėms žadama duoti 432 tūkstančius eurų, 2019 ir 2020 metais – po 1,755 milijono eurų. Būstu bus aprūpinti asmenys, kurie prašymus pateikė dar iki 2009 metų gruodžio 31 dienos.

Ministras L.Kukuraitis teigė, kad

kitąmet planuojama nupirkti penkis butus grįžusiems tremtiniam ir politiniams kaliniams. Jis nesiryžo prognozuoti, kaip 2019 ir 2020 metais vyks programos įgyvendinimas ir kada ji bus baigta. „Prieklauso nuo to, kiek mums pavyks sutelkti lėšų įsigijimui. Pagal 2018 metų tendencijas, pagal tai, kiek pavyko numatyti biudžete, tikrai 2020 metais dar nepavyks visiems užtikrinti būsto. Kitais metais galime papildomai penkis būstus įsigyti iš juos lengvatinėmis kainomis perparduoti šeimoms, kurios yra sąraše“, – BNS sakė ministras.

Nuo 1992 m. valstybės biudžete numatoma lėšų butams grįžantiems asmenims statyti ir pirkti. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, 1992–

2016 metais butais aprūpinta 2012 grįžtančių asmenų. Šiemet butais planuojama aprūpinti 26 grįžtančius asmenis. Šių metų pradžioje savivaldybių grįžtančių asmenų, norinčių apsirūpinti butais, sąrašuose užregistruoti 194 grįžtantys asmenys. Daugiausia jų – 155 – butų laukia Vilniaus miesto savivaldybėje, Klaipedos – 33, Panevėžio ir Kauno – po du, Palangos bei Lazdiju – po vieną.

Šiemet butais bus aprūpinami grįžtantys asmenys, užregistruoti savivaldybių sąrašuose 2000–2001 metais. Eilėje laukiantys buvę tremtiniai ir politiniai kaliniai, jų šeimų nariai už būstą turi sumokėti apie trečdalį rinkos kainos, likusią dalį dengia valstybė. Pasak L.Kukuraičio, jokios kontrolės, ar tie

žmonės gyvena minėtuose būstuose, ar jie išvis gyvena Lietuvoje, nėra. „Šitas būstas yra kaip žalos atlyginimas tiems, kurie prarado būstus, kurie nukentėjo. Įsigiję tą būstą, nusipirkę lengvatinėmis salygomis, jie turivisą dispoziciją tuo būstu, kaip ir kiekviena Lietuvos šeima, gali su juo elgtis, kaip nori“, – sakė socialinės apsaugos ir darbo ministras.

Jis tik pabrėžė, kad neplanuojamavęl atnaujinti galimybę užsirašyti eilę. „Daugiau neplanuojamame pildyti to sąrašo, jis keletą kartų buvo pildomas. 2009 metais jau užbrėžta riba, iš tikėtina, kad per tuos keliolika metų tikrai užsiregistravo visos šeimos, kurios norėjo. Kažkada turi būti pabaiga“, – tvirtino L.Kukuraitis.

BNS, „Tremtinio“ inf.

Istorinė atmintis svarbi Europos vienybei

Europos Komisijos pirmininko metinis pranešimas, skaitomas kiekvieną rugpjūčių Europos Parlamento nariams, nubrėžia gaires to kelio, kuriuo artimiausiu metu žengsime kartu su visa Europos valstybių šeima. Šis viešas metinis akcentas suteikia postūmį visiems mums, išsisukusiems įprastinės rutinos rate, prisiminti, kad esame ne tik Lietuvos, bet ir Europos piliečiai. Tai, kas vyksta su ES, tiesiogiai liečia ir mūsų ateitį, gerovę, laisvesir teises, tad turime ne tik stebeti, bet patys būti aktyvūs diskutuodami ir dalyvaudami kuriant bendrus Europos valstybių namus.

Tad keletas pastebėjimų apie tai, ką išgirdau kalbant Europos Komisijos vadovui.

Šiometinis pranešimas – kitoks, skirtas Europos Sajungai, iš kurios išstos viena jos narė. Kita vertus, tai optimistinis pranešimas, sakantis, kad po visų krizių Europa jau atsigavusi ir gali pa-

siekti dar daugiau, jei susitelksime.

Europos Sajunga J. C. Junckerio vizijoje labiau koncentruojasi į save, o ne į išorės santykius. Plėtros artimiausiu metu nebus. Ukrainiečiams, deja, irgi jokio signalo. Daugiau idėjų instituciniams pokyčiams, ekonominės galios stiprinimui, vidiniams konsolidavimuisi, bandymams labiau priartinti piliečius prie Europinių sprendimų, pajusti, kad Europa ne „kelia keistus reikalavimus“, o sprendžia jų problemas.

Tačiau vienas elementas Europos Komisijos vadovo kalboje man ir netiketas, ir ypatingas. Jame ne tik mūsų atkurto valstybingumo 100-mečio pamėjimas – J. C. Junckeris iš tribūnos pasižada asmeniškai skirti ypatingą dėmesį Lietuvai ir kitoms Baltijos šalims bei Rumunijai, kitamet mininčioms jubiliejus. Visgi labiausiai malonai nustebino jo žodžiai, kuriais pabrėžiama (pirmakart tokiam aukštame lygmeny-

je!) bendrosios istorinės atminties svarba kuriant vieningos Europos ateitį.

Dirbant Europos Parlamente teko įdėti daug pastangų supažindinant Vakarų kolegas su anapus Geležinės uždangos atsidūrusių valstybių likimu – apie trėmimus, apie kuriuos daugelis visiškai nieko nebuvvo girdėję, apie Laisvės kovas, Baltijos kelią... Surengta nemažai diskusijų, pasitarimų, istorinių datų minėjimų, susirašinėjimo su Europos institucijomis. Pasitelkta ir meninė raiška: atvežta parodų, pristatyta Rūtos Šepetys besteleris apie tremtį, parodytas spektaklis „Lietaus žemė“ apie tarpukario ir pokario žmonių išgyvenimus, išleista knyga anglų kalba apie Sausio 13-ąją, taip pat paremta nemažai renginių ir leidybinių iniciatyvų Lietuvoje. Kartu su kitaip bendraminčiais europarlamentarais susibūrėme į neformalių Europos istorinės atminties grupę. Pasiekėme sim-

bolinių tikslų, pavyzdžiu, Baltijos kelio vardu pavadinta viena pagrindinių erdviių Europos Parlamente Briuselyje, ten pat atidengta Baltijos kelio atmimo lenta. Buvo ir konkretių pasiekimų – iškovota, kad ES programose atsirastą daugiau galimybų finansuoti dalinimosi istorine atmintimi tarp Europos piliečių iniciatyvas, užtikrintas finansavimo testinumas Europos istorijos namams, Rugpjūčio 23-ioji minima kaip visos Europos atmintina diena.

Šiandien, jau dirbdama Lietuvoje, galiu pasidžiaugti, kad tas darbas nenuėjo veltui – mūsų žinia girdima vis geriau, bendros istorinės atminties, patirčių dalijimosi svarba vis aškiau suprantama Europoje. Tikiuosi, kad i Europos Komisijos pirmininko žodžius išsklausys dar daugiau Europos lyderių, visuomenininkų ir piliečių.

Radvilė MORKŪNAITĖ-MIKULĘNIENĖ

Ženklas tas pats, o sudėtis – kita

Kodėl Belgijoje nusipirkta teptamas šokoladas gali būti gardesnis nei to paties ženklo, tokioje pačioje pakuočėje parduodamas užtepas Lietuvoje? Ar tik todėl, kad Belgija – šokolado meistrų šalis? Ar užsiensye viskas, rodos, gardžiau? O gal vizualiai tokio paties indelio turinys išties skiriasi? Skirtingos produktų kokybės klausimas – sena ir nemalonai tema. Prieš kokius 6 metus Europos Parlamente buvo keliamas šis klausimas. Tiesa, Europos Komisija tyrimo tuomet nesiėmė. Tada buvo kalbama apie prie rinkos pritaikytą skirtingą produktų konsistenciją, poskonius ir vartotojų įpročius. Teigta, kad „Nutella“ prancūzai tepa ant skirtingos duonos nei lenkai, todėl ir skystumas skiriasi.

Šiomis dienomis pristatytas Lietuvos valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos tyrimas papildė Vengrijos, Lenkijos, Čekijos ir Slovakijos institucijų atlikų analizius virtinę. Kroatijos tyrimo rezultatai planuojamai paviešinti artimiausiu metu, tyrimą atlikti ketina ir Bulgarija. Rezultatai, matyt, bus panašūs – lyginant Rytų Europos valstybių rinkose platinamus to paties ženklo maisto ir gėrimų produktus su Italijos, Austrijos ir Vokietijos rinkoms pateiktais, daugeliu atveju pastebimi nukrypimai nuo originių.

Visgi vartotojas renkasi produkta pagal ženkltą. Jei perka tarptautinio ženklo prekę, tai turi lūkesčių ir tikisi, kad sudėtis-receptūra bus tokie patys, nesvarbu, kurios ES šalies parduotuvėje jis ją benusipirkę. Jeigu perku tam tikro ženklo duoną Vilniuje, tikiuosi, kad ji tokia pati bus ir Žeimelyje.

Europos Sajungoje veikia bendroji rinka, čia galioja vienodos taisyklės visiems, esame įsipareigoję vieni kitiems ir lygiaverčiai, visose 28 ES šalyse narėse turime teisę į tuos pačius dalykus. Tad bendrojoje rinkoje turi rūpēti ne tik maisto produktų sauga, bet ir kokybė bei sąžiningas elgesys su visų ES šalių vartotojais. Ar nėra vartotojas apgaunamas, kai perka tarptautinio ženklo produkta, tikėdamas jo kokybe ir reklama, o gaudamas tik kažką panašaus tokioje pačioje pakuočėje? O jei produkto receptūra skiriasi, tada, matyt, ir ženklini tą produkta reikėtų skirtingai – štai užtepile Rytams, o štai – Vakarams, tada vartotojas ir nuspręs, kokio produkto nori. Jis turės pasirinkimą.

Produkto modifikavimas pritaikantį skirtingoms rinkoms nedraudžiamas, tačiau tai neturėtų būti daroma maisto kokybės sėskaita. Lygiai taip pat nėra draudžiamas siekti sumažinti produkto kainą naudojant pigesnius ingredientus, tačiau kai kuriais iš tirtų atvejų įvairiose šalyse prastesnės kokybės produktas buvo ne tik panašios kainos, bet ir brangesnis.

Tad ilgų metų diskusija ir kova dėl maisto kokybės, panašu, artėja prie apčiuopiamų rezultatų. Tikiuosi, kad Europos Komisija, po kruopščiai atlikytų tyrimų galės pasiūlyti teisinį reguliavimą, nukreiptą į vartotojų apsaugą Europos Sajungoje.

Ir taip, gamintojas sakys, kad orientuojamas pagal valstybių, regionų ypatumus, ar perkamąją galią. Sakys, vienur vanduo vienoks, todėl ir gérimas gaminamas vienaip, kad mes ieškome pigesnių prekių, todėl ir siūlo mums pakaitalus... Visgi vartotojai jau daugelį metų kelia šį klausimą, ir bene pirmakart atliktą tiek tyrimą, patvirtinančiu, kad skirtumai išties yra. Čia mes nekalbame apie tai, kad žmonės vienose valstybėse labiau mégsta kavą su pienu, o kitose – tiesiog juodą. Mes kalbame apie tai, kad, kai perkam tam tikro ženklo

prekę, tikimės, kad ji bus visur vienoda – ir Austrijoje, ir Švedijoje, ir Lietuvoje. Dabar jau ir Lietuvoje galime pirkis „kruasanus“ bei „bagetes“ ir ant jų teptis „Nutellą“, kaip ir prancūzai.

Užsienio žiniasklaida užsimena, kad komisaras V. Andriukaitis jau prieš kurį laiką buvo informuotas apie tyrimų rezultatus kitose ES šalyse ir ragintas problemą spręsti – pavyzdžiu, parengiant teisés aktus, kurie užtikrintų, kad receptūros pakeitimai nepaveiktu to paties produkto kokybės priklausomai nuo to, kurios šalies narės vartotojams yra skirta. Iš komisaro girdime keistų pasamprotavimų dėl mūsų užsienio ir energetikos politikos, tačiau sttinga savalaikio reagavimo ir konstruktyvaus problemų sprendimo jo paties kompetencijos srityje. Tam, kad nejisuktų baimių spiralė, būtina visapusiškai ištirti, ar nėra sukčiaujama.

Akivaizdu, kad su dvigubų standartų produkų kokybės problema susiduria daugelis vėliau įstojusių ES šalių narinių, tad ir sprendimas turėtų būti „europinis“, užtikrinantis, kad bendrojoje rinkoje vartotojų grupės nebūtų apgaudinėjamos, o dalyviai veiktu sąžiningai.

Radvilė MORKŪNAITĖ-MIKULĘNIENĖ

Siūlo didinti nukentėjusių asmenų valstybines pensijas

Rugsėjo 20 dieną Seimo Laisvės krovų komisija užregistruavo Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo Nr. I-730 11, 12, 13 ir 14 straipsnių pakeitimo įstatymo projektą (Nr. XIIIP-1120). Šiuo įstatymo projektu siūloma 20 procentų didinti nukentėjusių asmenų valstybines pensijas. Tai užtikrintų didesnes valstybines pensijas buvusiems politiniams kaliniam, tremtiniams, dėl 1991 m. sausio 11–13 dienomis vykdytos agresijos tapusiems invalidais ir kitiems nukentėjusiems asmenims. Nukentėjusių asmenų valstybinės pensijos dydis nesikeitė nuo 2009 metų.

Be to, 2016 metų sausio 1 dieną įsigaliojo Lietuvos Respublikos gyvenamosios vienos deklaravimo įstatymo Nr. VIII-840 pakeitimo įstatymas Nr.

XII-1919, kuriame numatyta, kad asmenys, ištraukti įgyvenamosios vienos neturinčių asmenų apskaitą pagal savivaldybę, kurios teritorijoje jie gyvena, per 24 mėnesius nuo šio įstatymo įsigaliojimo (iki 2018 m. sausio 1 d.) privalo deklaruoti savo gyvenamają vietą arba pateikti prašymą ištraukti juos į gyvenamosios vienos neturinčių asmenų apskaitą. Pastebėtina, kad, vadovaujantis šio įstatymo nuostatomis, į gyvenamosios vienos neturinčių asmenų apskaitą gali būti ištraukiama tik benamiai ir tam tikrų kategorijų asmenys (iš globos namų išėjė ar šeimyną palikę asmenys, asmenys, kuriems taikomos priverčiamosios stacionarinio stebėjimo specializuotose psychikos sveikatos priežiūros įstaigose medicinos priemonės, asmenys, laikomi tardymo

izoliatoriuse ar pataisos įstaigose). Atsižvelgiant į tai, kad vadovaujantis Valstybinių pensijų įstatymo nuostatomis, nukentėjusių asmenų valstybinių pensijos skiriamos asmenims deklaravusiems gyvenamają vietą Lietuvos Respublikoje (neturintiems gyvenamosios vienos neturinčių asmenų apskaitą pagal savivaldybę, kurios teritorijoje gyvena), gali susidaryti tokia situacija, kad dalis nukentėjusių asmenų valstybinių pensijų gavėjų prarase teisę gauti šias išmokas, nes neturės galimybės deklaruoti gyvenamosios vienos dėl objektyvių priežasčių (pavyzdžiu, faktiškai gyvena kitam asmeniui priklausančiame būste, kai gyvenamosios patalpos savininkas nesutinka deklaruoti jų gyvenamosios vienos jam pri-

klausančioje patalpoje ar pastate ir nesudarys dokumento (pavyzdžiu, nuomos ar panaudos sutarties), patvirtinančio asmens teisę gyventi toje patalpoje ar pastate) ir neatitikssąlygū, kurioms esant jie galėtų būti ištraukti įgyvenamosios vienos neturinčių asmenų apskaitą. Siekiant, kad nukentėjusių asmenų valstybinių pensijų gavėjai, kurie neturės galimybės deklaruoti savo gyvenamosios vienos neturinčių asmenų apskaitą, neprarastų teisės gauti šią pensiją, siūloma patikslinti valstybinių pensijų 11 straipsnio 1 dalies ir 14 straipsnio 7 dalies nuostatas, atsisakant deklaravimo sąlygos, tačiau numatant, kad piliečių duomenys turi būti įrašyti į Lietuvos gyventojų registrą, išskyrus tuos, kurie deklaravo išvykimą iš Lietuvos.

„Tremtinio“ inf.

Ivykiai, komentarai

Politikos ivykių mėgėjai praėjusią savaitę nenuobodžiavo

Praėjusią savaitę būta visko – bai-gesi Rusijos karinės pratybos „Zapad 2017“, Vokietijoje ivyko rinkimai į parlamentą (Bundestagą), o mūsų šalyje dėmesio susilaukė socialdemokratų partijos tarpusavio rietenos. Sekantieji mūsų šalies politinį gyvenimą ne-galėjo nepastebėti ir socialdemokratų europarlamentaro Vytenio Andriukaičio pasisakymų Astravo atominės elektrinės tema – jis atvirai stojo Basčio ir Skardžiaus pusėn. Tai reiškia viena – greičiausiai socialdemokratai turėti didelių įsipareigojimų Rusijai, kad net europarlamentaras V. Andriukaitis išsitraukė į prorusiškų giesminykų chorą. Laimė, ši prokremliškos politikos šalininkų chorą kažkiek amortizavo mūsų šalies vadovės Dalios Grybauskaitės kalba. Jungtinių Tautų generalinėje asamblėjoje, kuri priminė pa-sauliui, kas vis dėlto atsakingas už karinius konfliktus ne tik Europoje, bet ir pasaulyje – ne šiaip sau rusų atstovai paliko salę, nelaukdami, kol prabils mūsų Prezidentę.

Visi šie ivykiai nėra eiliniai, be abejo, jie padarė nemažą įtaką tolimesnei politinei raidai.

Kaip sekėsi manevrai

Taigi „Zapad 2017“. Šie Rusijos manevrai dar kartą pademonstravo Rusijos agresyvumą, nes jų scenarijaus esmė buvo užsienio valstybių užpuolimas. Nors pratybos jau pasibaigė, lieka neaišku, ar po jų priedanga nebus tam tikra prasme okupuotas Rusijos sąjungininkas, dalyvavęs pratybose – tai Baltarusija. Reikalas tas, kad baltarusių opozicijos veikėjai protestavo prieš rusų karinių pajėgų sutelkimą Baltarusijoje, būkštaudami, kad tos pajėgos gali nebešeiti. Juk žinome, kad ne per seniausiai A. Lukašenka nesutiko, kad Baltarusijoje būtų įkurta Rusijos aviacijos bazė, tad nežinia, ar jis sutiktu ir su didelėmis rusų pajėgomis, dislokuotomis jo šalyje? Kad ir kaip glėbesčiuotusi A. Lukašenka su V. Putini, jų draugystė paremta tik Kremliaus teikiamomis didelėmis nuolaidomis naftai ir dujoms, kurias „perka“ Minsk. Sankcijų spaudžiamai Rusijai tokia pašalpa išlaikyti Minskui galiapti per sunkia finansine našta, o tada baltarusiai sužinotu tikrają pragyvenimo kainą, ir, be abejo, ramūs neliktų – pamatyti „maidaną“ ir Minske, ir gal net Baltarusijos posukį į Vakarus. Kad taip neįvyktų, Kremlis apsidraustų palikdamas dislokuotas karines pajėgas, o A. Lukašenkai iškiltų dilema, ką rinktis (juk jis visiškai priklausomas nuo Kremliaus malonės).

Visgi įdomiausia „Zapad 2017“ karinių pratybų dalis buvo Rusijos patirti nuostoliai. Taip taip, būtent nuostoliai, nepaisant to, kad NATO karinės pajėgos su rusais jokio karinio kontakto neturėjo. Interneto šmaikštulai rašė: „NATO net nespėjo iš kareivinių pajudėti, o rusai jau patiria nuostolių“. Tie patys šmaikštulai pratybų pavadinimą pervađino į „ZAD 2017“ – kas moka rusiškai, žino, ką reiškia tas žodis... Tuos nuostolius plačiai tiražavo

ir populiarūs interneto tinklalapiai, ir televizijos. Sudužo strateginis bombo-nejis, rusų sraigasparniai apšaudė salus stebėtojus (nors buvo pranešama, kad nukentėjo keli žurnalistai, iš filmuotos medžiagos matosi, kad turėjo būti ir žuvusių, be to, tai visai ne žurnalistai, o Leningrado karinės apygardos atstovai), kažkur buvo paskandintas tankas... Bet didžiausia nelaimė Rusijos karines pajėgas ištiko kelyje į Murmanską – ten į automobilių avariją papuolė Rusijos oro desanto pajėgų vadadas generolas Andrejus Serdiukovas ir kartu su juo buvę du pavaduotojai. Avariją užfiksavo iš paskos važiavęs pašalinis automobilis. Susidūrimo būta stipras, generolo automobilis nuo smūgio nusirito į pakelę. Generolui lūžo stuburas, sulaužta kaukolė (nors rusai rašo, kad tai tik smegenų sukrētimas ir stuburo trauma, visgi pripažinta, kad „būklė patenkinama“). Negalima džiaugtisnelaime, bet aišku, kad po šio ivyko oro desanto kariuomenė kuriam laikui liko be vadovybės. O ukrainiečiai nepraleido progos priminti, kad būtent šis generolas vadovo „žaliasiems žmogeliukams“ okupuojant Krymą.

Kiti Rusijos kariniai nuostoliai nesusiję su „Zapad 2017“ pratybomis, bet juos verta paminėti, nes jie irgi ne eiliniai, nes nutiko Sirijoje. Ten, pasirodo, žuvo generolas Valerijus Asapovas, Sirijos vyriausybės pajėgų patarėjas, iš tikrujų – 5-osios Rusijos ginkluotų pajėgų armijos vadas. Neva per ISIS teroristų apšaudymą mina pataikė į vadavietę... Kyla klausimas – ką tokio rango generolas veikė pirmosios linijose? Kaip bebūtų, praėjės pirmajį ir antrajį Čečėnijos karus, dalyvavęs užgrobiant Abchaziją, paskui vadovavęs rusų separatistų Donbase 1-ajam korpusui (apie tai pripažino teroristas Igoris Girkinas, vadovavęs rusų separatistams užgrobiant Donecką) generolas leitenantas V. Asapovas pavojaus taikai pasaulyje jau nebekels.

Kaip į manevrus reagavo NATO?

Rusijai tenka pripažinti garbę prablaivių Vakarų pasauli. Neatsitokėjusi po Krymo užgrobimo, Vakarų pasaulio politinė grietinė pagaliau prasiblai-vė nuo Barako Obamos pasiūlymo „perkrauti santykius su Rusija“. Žinoma, teko nemažai padirbėti Rytų Europos politikams (mes iš inercijos priskiriami prie šių šalių grupės, nors oficialiai jau vadinam viena iš Šiaurės Europos šalių), kad įrodytų, jog Rusijos agresyvūs sprendimai ir pasisakymai nėra spontaniški veiksmai, bet gerai apgalvotų strateginių planų vykdymas. Praregėti padėjo ir JAV prezidento rinkimai, kuriuose pralaimėjo R. Obamos remiamas kandidatas, o naujasis prezidentas Donaldas Trumpas priminė NATO aljanso narių įsipareigojimus, patvirtindamas, kad JAV savuosius vykdys, tai yra gins NATO nares jų užpuolimo atveju. Ir patvirtindamas savo žodžius papildomai dislokavo karines pajėgas Baltijos šalyse ir Lenkijoje. Sukruto net neutralieji švedai – dar

prieš prasidedant rusų manevramis jie pradėjo tarptautines pratybas Gotlando saloje, kurią buvo palikę visiškai be apsaugos. Trumpai tariant, jei Kremliai buvo smalsu, kaip reaguotų Vakaru pasaulis, taijis pamatė – reaguotų ne žodžiais. Žinoma, pas mus jau pasigirdo riksmu, girdi, „kam čia reikėjo gąsdinti, kad rusai puls“, bet išmintis sako, kad „besisaugančiam ir Dievas padeda“. Taigi viskas, kas buvo nuveikta belaukiant Rusijos pratybų, buvo nuveikta ateities saugumui garantuoti.

Rinkimai Vokietijoje – dar viena Angelos Merkel kadencija

Rugsėjo 24 dieną vyko rinkimai į Vokietijos parlamentą (Bundestagą), kuriuos laimėjo Krikščionių demokratų sąjunga ir Krikščionių socialinė sąjunga, vadovaujama kanclerės Angelos Merkel. Antri liko socialdemokratai, o treti – „Alternatyva Vokietijai“. Pastaroji partija parlamente anksčiau turėjo tik tris vietas, o dabar turės net 94. Nesunku nuspėti, kad tokį radikalų pasisekimą lėmė jų priesinga nuostata mafinei imigracijai. Rinkėjai parodė didesnį aktyvumą nei per paskutinius rinkimus. Nors A. Merkel partija laimėjo, rinkimų rezultatas partijai vertinamas kaip žemiausias nuo pirmųjų nacionalinių rinkimų, ivykusiu 1949 metais. Kokią įtaką Lietuvai galėtų turėti Vokietijos Bundestago rinkimų rezultatai, pakomentavo Linas Kojala, savo mintis išdėstės socialiniame tinklalapyje „Facebook“: „Merkel ir Grybauskaitės duetas veikia itin sekmingai – nuo finansinės krizės sprendimų iki vokiečių karių Lietuvuje. Ir apskritai Baltijos šalys dažnam vokiečių politikui yra mielas bei ramus uostas Vidurio ir Rytų Europoje, kur nėra stipras euroskeptizmo. Gali būti, jog Merkel ketvirtoji kadencija kanclerės poste padės Prezidentei dar rimčiau pretenduoti į postą tarptautinėse institucijose pasibaigus antrajai kadencijai. Tai, jog kanclerė lieka pozicijose, užtikrins ir bendrą politinį testinumą – kariai niekur neišvyks, sankcijų Rusijai švelnimas bent kuri laiką susidurs su kritiku Berlyno vertinimu. Taip pat mums bus aktualu, kaip rinkimai salygos Vokietijos pozicijas ES klausimui: po šių rinkimų tikėtasi, jog Berlynas ir Paryžius (Emanuelis Macronas) imsis ryžtingų žingsnių reformuojant eurozoną ir pačią ES. Atrodė, jog bent jau

dėl būtinybės steigti eurozonos finansų ministro pareigybę ir kažką panaušus į eurozonos biudžetą susitarį pavyks. Bet dėl margos vokiškos koalicijos tai gali būti sudėtingiau. Neatrodė, kad šitos temos Lietuvoje labai aktualizuojamos, o gaila – nepamirškime, jog ir patys esame eurozonos nariai. Šiaip ar taip, Vokietijoje balsavo per 75 procencinių – šiek tiek daugiau nei prieš ketverius metus (ir... per 55 procencius daugiau, nei tą pačią dieną vykusiose Marijampolės mero rinkimuose).“

Toliau L. Kojala pasvarstė apie rinkimus laimėjusių Krikščionių demokratų sąjungos ir Krikščionių socialinės sąjungos galimybes sudaryti koaliciją su kitomis į Bundestagą patekusiomis partijomis. Pasak jo, situacija sudėtinga, nes antrają vietą laimėjė socialdemokratai pasiskelbė būsimą opoziciją, tad į koaliciją teks kvesti liberalus ir žaliuosius.

Socialdemokratai ir išeina iš koalicijos, ir pasilieka

Kol Vokietijoje kalbama apie būsimą koaliciją, savo namuose stebime valdančiosios mūsų Seimo daugumos viaržus. Socialdemokratų partijos taryba su M. Palucku priešakyje pareiškė išeinanti iš valdančiosios koalicijos, tačiau socialdemokratų frakcija Seime nutarė joje pasilikti. Iš šalies žvelgiant atrodo, kad partijos laukia neišvengiamas skilimas, nes seni partiniai kadrų nesileis vedžiojami už nosies, be to, jie puikiai supranta, kad būdami valdančiojoje koalicijoje jie išlaikys neliečiamybės garantijas („na, Basti paaukojom ir užteks“), nes nežinia, kas gali būti kitas po Basčio ir Skardžiaus. Bet kuris skandalas – ar tai būtų su energetika susijusi sritis, ar Registrų centras, kurortinio miesto mėras, ar galų gale – profesinė mokykla (dabar vadinama skambiu Profesinio rengimo centro vardu) – niekur neapsieinama be socialdemokratų godžių nagų, melžiančių valstybės turtą. Be to, nėra abejonių, jog su R. Karbauskui juos sieja sena brolystė, o gal ir bendri interesai energetikos srityje. Kaip sakoma, visi jie suristi viena virvele, taigi tenka laikytis įsitvėrus vienam kito. O kad kažkoks jaunas nesusipratėlis užsimanė reformuoti partiją pagal vakinės socialdemokratijos pavyzdį... tai jau ne!

Gintaras MARKEVIČIUS

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“

Prenumerata priimama bet kuriame „Lietuvos pašto“,

„Pay Post“ skyriuje,

per „Lietuvos pašto“ laiškininką,

paskambinius informacijos tel. 8 700 55 400,

internetu www.prenumeruok.lt.

Laikraštis išeina keturis kartus per mėnesį.

Prenumeratos indeksas 0117. Kaina:

1 mėn. – 2,45, 3 mėn. – 7,34 Eur.

Didvyrių vardai granite

Juozas Peičius (sėdi)

Nedzingė. Nedidelis bažnytkaimis Dzūkijoje, išskirtas prie Nedingio upelio, pietryčių kryptimi nuo Alytaus. Nedzingės kaimas buvo statytas gatvėmis – visos trobos medinės, pagalbiniai pastatai nutolę nuo gyvenamųjų. Prie netoli eseancio ežero rasta akmens amžiaus stovyklavietė. Gyvenvietę naujam gyvenimui prikėlė XVII a. čia atskelės dvarininkas Žilinskas.

Gyvenvietė centre iškilo klasicistinio stiliaus bažnyčia. Joje vertingi dailės kūriniai, išpudingas vyskupo Vaclovo Žilinsko portretas. Vietiniai gyventojai prisimena įdomių faktų, kuriuos jie vadina „istorijomis kiekviename žingsnyje“. Miestelio bažnyčioje vieną 1945 metų spalio naktį kunigas ir partizanų ryšininkas Zigmas Nečiunskas-Elytė sutuokė partizanų vadą Adolfą Ramanauską-Vanagą ir Birutę Mažeikaitę-Vandą. Galima tik su nuostaba konstatuoti, kad Nedzingės bažnyčioje buvo įrengtos trys slėptuvės.

Kai specialistai ima tyrinėti mūsų kraštą, neretai sako esą nusivylę, nes daugelis kaimų, gyvenviečių jau ant nunykimo ribos. Ir Dzūkijoje nemažai atskelusių išskirtų Lietuvos regionų gyventojų, pirkias išsigjusių nuolatinį vasarotojų. O Nedzingė laikosi. Toli nuo vieškelio, miškuose pasislėpusi gyvena pilnakraujų gyvenimą. Cia veikia pagrindinė mokykla, gyventojai „neburnoja“ valdžios, o patys kuria, ieško, triūsia, tuo įrodydami meilę savo kraštui ir gyntinei.

Kodėl Nedzingė vis dar laikosi? Vietiniai tvirtina: „Todėl, kad visas sovietmetė Nedzingės bažnyčioje laikėsi Gedimino stulpai ir Vytis.“ Netoli eseancio Perlojoje, Vytauto Didžiojo paminklas taip pat išsilikę. Tokia jau ta dzūkų žemė – gebanti užauginti didvyrių kartą, tinka-

mai juos pagerbtį, išsaugoti istorinę atmintį ir perduoti ją jaunajai kartai.

Priesaikos žodžiai – šventi

Kai kelios dešimtys metų jau ant pėčių, reikia palikti gilesnę brydę savo vakiams ir vaikaičiams. Taip mėsto jau daugelį metų Kaune gyvenantis Juozas Peičius, Nedzingė deklaruojantis savo gyntine. Juozo jaunystės metais Dzūkija buvo garsi pasipriešinimo okupantui kovomis. Tam pasitarnavo gražūs miškai, gyventojų geranoriška pagalba jiems ir neapykanta okupantams bei vietiniams pataikūnams. „Nebuvau nei patyręs kovotojas, nei pasižymėjės kovose jaunuolis, bet suvokiau, kad sėdēti rankas sudėjės negaliu, – prisimena J. Peičius, – tad pradėjau teikti žinias vietiniams partizanams. Tapaujų ryšininku.“

Jaunystė tuo ir žavinga, kad jaunas žmogus mažai svarsto, neabejoja, o neria į nežinomų plotų jūrą ir dėl to nė kiek nesigaili. Juozas Peičius vienas jų – jis daug nesvarstęs lankėsi partizanų žeminėse, dalyvaudavo, jei vadai leidavo, jų susirinkimuose ir gerai žinojo, kuo gyvena Laisvės kovotojai, padėdavo jiems suteikdamas informacijos, kitais būdais. Jis gerai prisimena partizanų vadą Adolfą Ramanauską-Vanagą, Juozą Vitkų-Kazimieraitį ir kitus, jų laikyseną, uždegančias kalbas, tikejimą matyti Lietuvą laisvą.

Užpagalbą partizanams sovietų valdžia neliko J. Peičiui „skolingo“. Jis atsidūrė Komijoje, Intos lageriuose. J. Peičiui buvo priteista 10 metų lagerio ir pats atsiauriausias kraštas. Pasiubaigus tremties laikotarpui J. Peičius apsigyveno Kaune, o Dzūkiją aplankydavo jau kaip svečias. „Kol buvo gyvi mano bendražygiai, susitikę dalydavomės prisiminimais, nes kiekvienas turėjo ką papasakoti. Kartą nutarėme imtis veiklos, kuri ir mus savotiškai „jamžintų“, – prisimena J. Peičius. – Jau nemažai laiko nutekėjo nuo anų dienų, reikėjo kaip nors jamžinti laisvės kovą dalyvių atminimą. Abejojančių nebuvu. Iškūrėme 17 narių draugiją, kuri ēmėsi veiklos.“

Gražus paminklas iškilo Nedzingės miestelio aikštėje. Atidengimo iškilmės įvyko 1999 metų spalio 20 dieną. Architektas V. Juškevičius. Paminklo idėja išprasmino žodžiai: „Žuvusiems už Tėvynę 1941–1953 m.“

Juozo Peičiaus surengtos partizanų pagerbimo iškilmės Nedzingėje

Sveikiname

*Iš ugnies nesudegę išėjom,
Nesušalę iš Sibiro gržom,
Ir nuo žemės nenupūtė vėjai,
Nepalūžom po sielvarto kryžiais...*

Garbingo 90-ojo jubiliejaus proga nuoširdžiai sveikiname buvusią politinę kalinę, tremtinę Moniką RUDZIKAITĘ-MATEIKIENĘ. Linkime sveikatos, stiprybės, Dievo palaimos.

LPKTS Rokiškio filialas

80-ojo gimtadienio proga sveikiname Zosę JONIKIENĘ. Tegul garbingas jubiliejus širdy pasėja naują jėgą, pukios nuotaikos, sveikatos ir Dievo palaimos!

Duktė, sūnūs, vaikaičiai, sesuo Cecilia,
LPKTS Tauragės filialas

Garbingo jubiliejaus proga nuoširdžiai sveikiname buvusią politinę kalinę, tremtinę, pirmąjį LPKTS Druskininkų skyriaus pirmininkę Eleną GUTAUSKAITĘ-MIKUČIONIENĘ. Linkime stiprybės, sveikatos, artimųjų meilės, Dievo palaimos ir daug gražių bei prasmingų gyvenimo metų.

LPKTS Druskininkų filialas

*Isiklausyk... Girdi? Tai laikas eina,
Su juo ir Tu žengi gyvenimo keliu.
Nusišypsok gyvenimui ir jis Tau atsilygins tuo pačiu...*

Nuoširdžiai sveikiname rugsėjo mėnesį gimusius LPKTS Rokiškio filialo narius:

Vladą PIVORIŪNĄ – 90-ojo,
Birutę STAŠYΤĘ-GALVANAUSKIENĘ ir Stefanią VIZBARAIĘ-VOLKOVĄ – 85-ojo,
Fidą RUŽELYTĘ-JONELIŪKŠTIENĘ ir Aldoną SKEIRYTY-SALADŽIUVIENĘ – 80-ojo,
Nijolę GRIŠKĖNAITĘ-ŠUKIENĘ, Genę DRUČIŪNAITĘ-KIRSTUKIENĘ, Birutę ULDUKIENĘ – 60-ojo.

Linkime stiprios sveikatos, džiaugsmo, vilties ir Švč. Mergelės Marijos globos.

LPKTS Rokiškio filialas

Padėka

Dėkojame knygą „Vaikystė Sibiro toliuose“ ir „Tremties vaikų“ ketvirtuoju leidybai paaukojusiam Edmundui Černiauskui 40 eurų.

LPKTS valdybos pirmininkė Rasa Duobaitė-Bumbulienė

Savo pažadą vykdo

Dabar iš 17 prisiekusiųjų gyvenimu džiaugiasi tik vienas Juozas Peičius. Kitis jo bendraminčiai jau iškeliau Amžinybėn. „Jau ir aš vis rečiau aplankau Nedzingę ir paminklus, dėl kurių rūpinomės kartu su draugais, bet žinau, kad jie puosia miestelį ir kitas erdvės. Juos aplanko moksleiviai, atvykę į tas vietoves svečiai ir širdį užlieja gerumo banga“, – sako J. Peičius. Ilgametis LPKTS Varėnos filialo pirmininkas Vytautas Kaziulionis savo straipsnyje „Tremtinyje“ (2017-09-08) rašo: „Juozas Peičius pasižadėjo kasmet surengti minėjimą, pagerbtį partizanų atminimą ir šį pasižadėjimą vykdo“.

Kai prie paminklo susirenka būrelis nedzingiškių, atvykusių svečių, supranti, kad paminklas turi traukos jėgą, kuri geba suburti, pakvesti jauną ir pagyvenusį miestelio gyventoją, bet kuriam renginiui, kurio metu būna pagerbiami žuvę už Lietuvos laisvę tų apylinkių vyrai, suteikia sakrališkumo .

Aušra ŠUOPYTĖ
Gedimino Peičiaus nuotraukos

2017 m. rugsėjo 29 d.

Tremtinys

Nr. 36 (1250)

5

Buvaus per maža suprasti tremties tragiškumą

Ešelonui riedantį Rytus, nežinau, kuriuo Sibiro stotelėje, sulaukiau ketverių. Buvaus permaža, kad suprasčiau padėties tragiškumą ir galėčiau įvertinti bei palyginti gyvenimą Lietuvoje ir tremtyje.

Gimiau 1937 metų vidurvasarį Lietuvoje, gražiai Anykščių mieste, mokytojų šeimoje. Po dvejų metų gimė brolis Algimantas. Su pirmuoju trėmu išriedėjau iš Burbiškio bažnytkaimio (Anykščių rajonas). „Išriedėjau“ labai labai toli, kur žolė nežaliuoja ir medžiai neauga – prie Laptevų jūros. Jei būčiau gimus dešimčia metų anksčiau, su bendraamžemis Dalia Grinkevičiute, Danute Janulyte, Aldona Putrimaitė ir kitais būčiau žvejojusi Ledy nuotame vandenye ilgus metus...

Daug ką žinau iš savo motinos atsiminimų (2015 metais išleidau jos prisiminimų knygą „Pasikalbėk su manimi“). Daug ką sužinojau iš vyresnių už mane ir net mano amžiaus tremtinių knygų.

Iš Altajaus krašto 1942 metais su mama Trofimovsko saloje atsiradau rugpjūtį, būdama penkerių metų, po beveik tris mėnesius trukusios kelionės.

Savo atsiminimuose mama parašė: „Man ši kelionė į Šiaurę buvo labai sunki, nes pažastyme iškilo kokios penkios votys... Gulėjau ir kenčiau skausmą. Pakilo temperatūra, o gydyti nebuvo kam...“ O aš, penkiometė, nieko nesupratau ir jai padėti negalėjau.

Toliau mama prisiminė: „Bobrovskas. 1943 metų rugpjūtis. Mūsų žeminukės gyventojas Viliūnienė, Vaitiekūnienė su dukterimi Eugenija ir mane pasiuntė valyti rūsio. Apsidžiaugėme, kad neteks šalti lauke vėjų pagairėje – dirbsime viduje. Reikėjo iškapoti ir išnešti sušalusią ir sugedusią žuvį. Tą žuvį 1942–1943 metų žiemą suvežė ir sukrėvė į krūvą žvejai suomiai ir jakutai. Vasarą jos niekas nevalė ir nesudė, tik virš krūvos surėmė rāstgalius ir apklojo velėnomis – „uzkonservavo“, o tiksliau – paslėpė nuo žmonių akių. O kad būtų šitą žuvį praėjusių žiemą atvežę į Trofimovską! Nebūtų tiek žmonių mirę badu...“

O ką gi mes, tremtiniai, gavome iš šaltos, ilgos poliarinės žiemos prie Ledynuotojo vandenyno? Motinos (iš 437 ištremtų, tik 43 šeimos turėjusios šeimos galvą – vyra), daugiausia Nepriklausomos Lietuvos buvusios mokytojos su mažais nepilnamečiais vaikais, palikę juos Dievulio globoje vienus, alkanus šaltoje jurtoje, dirbo pačius sunkausius vyriškus, fizinius darbus. Altajaus krašte karto, piovė medžius, prie Laptevų jūros žvejojo žiemą ir vasarą, iki juosmens braidė šaltoje jūroje, o žiemą nuogomis rankomis rinko iš sušalusiu tinklų sužvejotas žuvis, pasiskinkę į roges vežiojo žuvį ir malkas, vasarą – per potvyni į krantą išmestas medžio šakas, šaknis, rāstgalius; sūdė žuvį, taisė tinklus...

1947 metais mums leido iš Trofimovsko salos persikelti į Kiusiūrą – Bulūno rajono centrą, kai kam pasisekė persikelti į Jakutską. Kiusiūre jau priartėjus žiemai ilgai gyvenome palapinėje ant Lenos upės kranto. Mamytė paskyrė saugoti ant kranto po atviru dangumi sukrautas prekes. Kitais metais mus perkėlė į Govorovo jakutų elnių augintojų gyvenvietę, kurioje ne-

buvo rusų mokyklos.

Tremtinys neturėjo teisės ir negalėjo pasirinkti savo noru nei gyvenamosios vietas, nei darbo, viskas priklausė nuo sądistų viršininkų. Be sąžinės graužaties jie galėjo vaikus atskirti nuo tévų. Kai mamytė gyveno Govorove, o vėliau gydėsi Bulūno ligoninėje, aš 1948–1949 ir 1949–1950 mokslo metais mokiausi ir gyvenau Kiusiūro mokykloje – internate. Bégančio laiko sūkuryje daug kas išblėso iš atminties. Išblėso veidai ir vaizdai. Turiu tik vienintelę nuotrauką iš Jakutijos laikų, kurią gavau 2016 metais iš Birutės Dovydaitytės per knygos „Tremties vaikai“ pristatymą Kaune. Joje 10–12 metų tremtinių lietuviukai ir suomiukai – ledo vaikai (taip vadino mus tremtinių) ir pionieriai rusiukai, viršininkų vaikai. Sugrįžus iš ligoninės, su jakute Roza Biučiachova sėdėjau viename suole, tik neįsivaizduojau ir neprisimenu, kaip be sąmonės į ligoninę patekau. Ir vasarą, kai nusilpusi mane ir mamytę paguldė į ligoninę, tik į skirtingas palatas, jakutukė Roza vie-nintelė ligoninėje lankė mane.

Kai mokiausi Kiusiūre, man buvo 10–12 metų, internate gyveno ir mokėsi Kiusiūro vidurinėje mokykloje užmane devyneriais – dešimčia metų vyresni aukštesniųjų klasių mokiniai. Ją baigę išvykdavo toliau studijuoti į Jakutską. Bet tai buvo jau gerokai po karo. Man internate tie jaunuoliai atrodė kaip dėdės ir tetos. Kiti dirbo ir mokėsi Suaugusiųjų vakarinėje mokykloje.

Kiusiūre, kai gyvenome ant Lenos kranto, mokykla buvo toli. Ir aš, dešimtmetė, po pamokų tekina, apvilkta šimtasiūle „fufaika“ ir vatinėmis kelnėmis, skubėdavau namo. Šaltis kaustė iki kaulų, atrodė, kad būčiau apvilkta metaliniai ar ledo šarvais, nuo kvėpavimo garų aplėdėjės šalikas, tik mažas plyšelis apšerkšnijusių blakstienų, net šiaurės pašvaiste nenorėjau grožėtis. Šiaurėje ar nuo šalčio, ar nuo pusbadžio gyvenimo surakindavo sənarius, būdavo sunku tarp pirštų išlaikyti pieštuką.

Kai mamytė susirgo ir šiaurės darbams nebetiko, tapo antros grupės invalide, mums NKVD ir tremtinių komendantas leido išvykti į Jakutijos į Novosibirsko srities Krasnozgerskoje rajoninę gyvenvietę pas giminės. Buvaus jau 13 metų. 1951 metų sausį pradėjau lanstyti Krasnozgerskoje vidurinę mokyklą. Ją baigiau 1956 metais. Gavusi pasą, galėjau išvykti iš tremties vietus.

Vėl rudenį viena sugrįžau į Lietuvą, palikdama tremtyje mamą, bobutę – mamos tetą, krikštamotę – mamos pusseserę, ir mažają krikštamotės dukrelę – tiek lietuvių tremtinių tada gyveno Krasnozgerskoje rajoninėje gyvenvietėje.

Sugrįžti į gimtinę mums buvo uždrausta. Lietuvoje pri glaudė ir padėjo įsidarbinti tévelio brolis Kazimieras, gyvenęs Joniškyje.

Visą laiką tremtyje, pasibaigus karui, mus siuntiniais ir pinigais šelpė, gelbėjo dėdė Petras Jurkštės, mamytės bro-

lis, dirbės kolūkyje ir gyvenęs Anykščių rajono Piktgalio kaime. Jei ne giminės, vargu ar būtume tremtyje su mamytė išlikusios gyvos.

Po daugelio metų, jau nepriklausomybės laikais, aš klasės suolo draugės paprašiau atsiusti man kokią knygą apie Sibiro istoriją. Ji man atsiuntė tokį laiškelį: „Ką, ar tau dar neužteko Sibiro? Jūs gyvenote tremtyje, o mes skurde...“ Ir kai tiek metų buvo praėjė, 1985 metais, Novosibirsko buvo statomas metro. Draugė mane su vyru pasitiko oro uoste, aplankėme Krasnozgerskoje, kur gyveno jos brolis ir motina, pabuvome prie Obės jūros Ordynsko gyvenvietėje, kurioje su šeima gyveno mano draugė. Norėdama pavažinti svečius ji savo dukterį studentę pasiuntė į par-

duotuvę gretinės. Toji, ilgą laiką išsto-vėjusi eilėje, vos ne su ašaromis grijo-namo ir atsisakė daugiau stovėti eilė-se prie maisto. O juk Novosibirsko sritis – toks derlingas kraštas!

Mus, vaikus, ir mūsų tévus trémē prieš mūsų valią, tremtiniai dirbo už dykų. Kas įvertins, kiek reikėtų sumokėti tiems GULAGU kaliniams ir tremtiniams, atgulusiems Amžinojo poilsio po pabėgiais, šachtose, stepėse, taigose, amžinajame išale?

Mūsų jaunos motinos ir tévai nuo sunkaus fizinio darbo per anksti suse-no, o mes, ledo vaikai, tik egzistavome.

**Vitos GRIGAITĖS-JOKUBAITIENĖS prisiminimus spaudai parengė
Vesta MILERIENĖ**

Prisiminimai

*Už lango šlama vėjas ir lietus,
O aš sklaidau Mamos
Dienoraščio lapus.*

*Ir drasko širdj prisiminimai
Mūsų žiaurios lemties,
Mūsų skaudžios praeities.*

*Kiek sielvarto gilaus,
Lyg būčiau vėlei
Mūsų praeitin sugrįžus.*

*Lyg būčiau vėlei
Vagonų ratų bildesi išgirdus,
Lyg būčiau upių baltas bangas išvydus.*

*Prisiminimai plaukia baržomis,
Prisiminimai plaukia smulkiais,
Slegiančiais, pilkais debesimis.*

*Prisiminimai – ne sapnai,
Prisiminimai – nuolatiniai palydovai,
Jie persekios nuolatos iki grabo lentos.*

Man gaila

*Man gaila našlaičių vaikų,
Nelaidojusių savo tévu,*

mirusių GULAGE ir tremtyje.

*Man gaila našlaičių vaikų,
Palaidojusių motinas
amžinajame išale,
Tundroje, taigoje, stepėse.*

*Man gaila našlaičių mažų vaikų,
I tėvynę parveztų, bet nesuradusių*

Jaukių namų ir artimų šilumos.

*Man gaila našlaičių vaikų,
Toli nuo Tėvynės užaugusių
ir ten pasilikusių.*

*Man gaila paauglių tremtinių,
Kartu su suaugusiais sunkiausius*

darbus dirbusių.

*Man gaila vaikų,
nepažinusių giminių
Ir nepažistančių meilės savo tévu,
Nežinančių savo šaknų.*

*Man gaila sušaudytų tévu.
Man gaila viso pasaulio vaikų:
Alkanų, ligotų,
mirštančių be vaistų –
Ar svarbu, kur ir kada,
Kokiam amžiuje jie gyventų.*

*Man gaila Motinų, apraudančių
Savo mirštančius vaikus
Ir svetimoje žemėje užkastus.*

*Man gaila!
Vita JOKUBAITIENĖ*

Vita Grigaitė stovi paskutinėje eilėje šešta iš dešinės, šalia mergaitės ilgomis kasomis Biutės Dovydaitytės. Trečia iš dešinės paskutinėje eilėje – miela jakutukė, suolo draugė Roza Biučiachova. Jakutija, Kiusiūro mokykla-internatas. 1949–1950 mokslo metai

Istorija be „baltų dėmių“

1941 metų holokausto aukų Alytuje skaičių pinklės

Tęsinys.*Pradžia Nr. 34 (1248)*

1997 metais istorikas dr. Sigitas Jegelevičius straipsnyje „Holokaustas Lietuvoje: skaičių pinklėse“ pateikė Lietuvoje gyvenusiu ir nužudyti žydų skaičių lyginamają lentelę (pagal archyvo ir spaudos duomenis). Joje įvardijo, kad Alytaus apskrityje 1940 metų liepos 1 dieną gyveno 6 754 žydai, o apskrities teritorijoje karo pradžioje buvo išžudyta 64 136 žydai. Tačiau dėl šio skaičiaus autorius pastabose rašė: „Visiškai neįtikėtinas yra Alytaus apskr. nužudyti žydų skaičius. Toks skaičius atsirado todėl, kad pokario metais, neatsakingai elgiantis su skaičiais (juos išpučiant), visur buvo rašoma, kad Vidzgirio miške masiniuose kapuose, kur buvo šaudomi žydai, palaidota 60 tūkstančių žmonių. Neteisingai buvo rašoma, kad čia masiškai buvo laidojami perkeltieji asmenys iš Oriolo, Kursko, Polocko, Smolensko, Pskovo, Leningrado sričių, kurių niekas specialiai nenaikino. Alytaus perkeltųjų asmenų stovykloje nuo 1943 metų vasaros nuo ligų ar išsekimo mirę žmonės buvo laidojami individualiose ar šeimyninėse kapavietėse už rusų karo belaisvių masinių kapų miške, rytiniame miesto pakraštyje. Tik vargu ar ten buvo palaidota bent tūkstantis perkeltųjų asmenų. Sie kapai ir dabar dar gana ryškūs. Vidzgirio kapuose buvo palaidota ne tik Alytaus ir kai kurių apskrities miestelių (Alovės, Nemunaičio, Miroslavo, Daugų ir kt.) žydai, bet ir nemažai 1941 metais sušaudytų sovietinių aktyvistų ar komunistų, taip pat vėliau iš Alytaus kalėjimo išvestų pasmerktų žmonių. Tik jų būta apie šimtą.“

1999 metų birželio 23 dieną žurnalistas Romualdas Launikonis laikraštyje „Alytaus naujienos“ rašė: „Neseniai kalbėjau su pokario metais Alytaus kraštotoiros muziejui vadovavusiu Henriku Lizdeniu. Partijos komiteto sekretorius Šimonis jam pavedė ištirti Vidzgirio kapavietę. Jis su komisija miške rado septynias įdubusias kapavietes. Pakasinėjus buvo labai suabejota, kad čia galėtų būti palaidota 60 tūkstančių žmonių. Lizdenis tada pareiškė, kad čia galėjo amžiną poilsį rasti tik apie du tūkstančius žydų. Pri-dėjus sušaudytuosius už kareivinių bei vėliausiai nuždytą Šmulės Beiralo šeimą, kurios nedidelis kapelis yra toje vietoje, kur dabar pastatytas obeliskas, ir susidarytų tikrasis nužudytių skaičius – 2 229. Deja, komisija neatsižvelgė į istoriko protestus, o pareiškė: „Nežiūrint abejoniu, telieka Sniečkaus pasirašytoje suvestinėje nurodytas skaičius 60 tūkstančių“.

1999 metais išleistoje knygoje „Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės“ prof. Algimantas Miškinis, aprašydamas Alytaus miesto istoriją, rašė: „Nuo 1941 metų rugpjūčio mén. Vidzgirio miške vokiečiai sušaudė apie 2 tūkstančius Alytaus ir 58 tūkstančius – kitų Lietuvos vietovių, net užsienio žydų“.

2001 metais išleistoje „Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje“ rašoma: „Vidzgirio miške 1941–1944 metų nužudyta

apie 2 tūkstančiai Alytaus ir apie 58 tūkstančiai kitų Lietuvos vietų žydų“.

2002 metais išleistoje istoriko dr. Arvydo Anušausko parengtoje kompaktinėje plokštéléje „Holokaustas Lietuvoje“ pateikiami duomenys: „Žydų žudynių vietas. Vidzgirio šilas, pietinis Alytaus pakraštys. 1941 metų rugpjūčio 13 dieną buvo sušaudyta 719 žmonių.

Alytus ir jo apylinkės. 1941 metų rugpjūčio 13–31 dienomis sušaudyti 233 žydai.

Alytus. 1941 metų rugsėjo 9 dieną sušaudyti 1279 žydai.“

2004 metais išleistoje knygoje „Alytaus istorinė raida“ istorikė dr. Regina Žepkaitė rašė: „Karo metais i Alytu buvo vežami žydai ne tik iš įvairių Lietuvos vietovių, bet net ir iš kitų SSRS vietų. Sovietų okupacijos laikotarpiu skelbtas duomenimis, Vidzgirio miške buvo palaidota apie 60 tūkstančių žydų tautybės žmonių.“

2006 metais Maskvoje išleistoje knygoje „Lietuvos tragedija: 1941–1944 metai“ pateiktas 1944 metų spalio 18 dienos pranešimas „Apie sovietinių žmonių žvériškų naikinimų aktus, įvykdutus vokiečių Lietuvos TSR teritorijoje, Alytaus miesto rajone“ (dokumento originalas yra Rusijos FSB Centriniam archyve, f. 100, ap. 11, b. 5, l. 160–165. – aut. past.), kuriamo rašoma (versta iš rusų kalbos – aut. past.): „1941 metų rudenį Alytaus pietinėje pusėje, tankų poligone, sušaudyta apie 7 tūkstančiai žydų tautybės asmenų“.

2006 metais kelionių vadove „Lietuva“ rašoma: „II pasaulinio karo pradžioje Vidzgirio miške sušaudyta dešimtys tūkstančių žydų. Masinių žudynių vietoje, kur ilsisi 60 tūkstančių žmonių palaikai, įrengtas memorialas. Pagrindinis jo akcentas – skulptūra, vaizduojanti sulaužytą Dovydo žvaigždę.“

Teisybės paieškos

2016 metų vasario 29 dieną šių eilučių autorius išsiuntė Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centru (LGRTC) bei 2016 metų kovo 14 dieną Alytaus kraštotoiros muziejui prašymus atlikti istorinius tyrimus „Dėl žydų genocido Alytuje 1941 metų rudenį“:

„Dar nuo 1959-ųjų sovietmečio laikų propagandinėje literatūroje, taip pat ir Nepriklausomos Lietuvos (po 1990-ųjų) istorinėje literatūroje, spaudoje bei internetinėje žiniasklaidoje rašoma ir teigama, kad hitlerinės okupacijos metais masinių žudynių vietoje (Alytuje, Vidzgirio miške) buvo palaidota apie 60 tūkstančių žydų, iš jų apie 2 tūkstančiai žydų alytiškių.

Netgi 2006 metų kelionių vadove „Lietuva“ (Giedré Jankevičiūtė, Vilnius, R. Paknio leidykla, p. 393) vis dar teigama: „II pasaulinio karo pradžioje Vidzgirio miške sušaudyta dešimtys tūkstančių žydų. Masinių žudynių vietoje, kur ilsisi 60 tūkstančių žmonių palaikai, įrengtas memorialas, kurio akcentas – skulptūra, vaizduojanti Dovydo žvaigždę (1993 metai; skulptorius Aloyzas Smilingis)“.

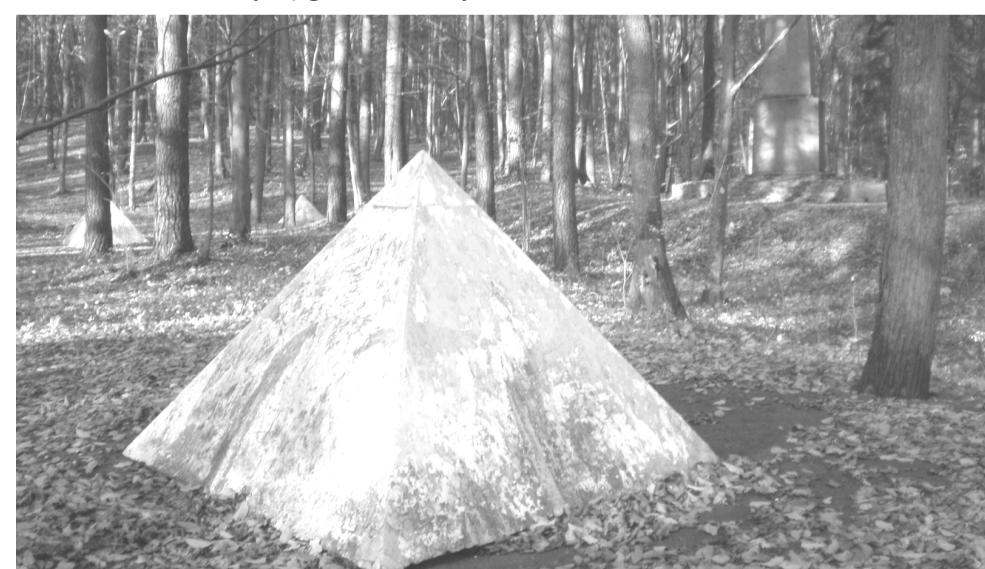
Dr. Sigitas Jegelevičius, atlikęs tyri-

mą ir paskelbęs straipsnį „Holokaustas Lietuvoje: skaičių pinklėse“ („Lietuvos istorijos studijos“, t. 5. Vilnius, 1997, p. 148–157.), pastaboje Nr. 5 rašė: „Visiškai neįtikėtinas yra Alytaus apskr. nužudyti žydų skaičius. Toks skaičius atsirado todėl, kad pokario metais, neatsakingai elgiantis su skaičiais (juos išpučiant), visur buvo rašoma, kad Vidzgirio miške masiniuose kapuose, kur buvo šaudomi žydai, palaidota 60 tūkstančių žmonių. Neteisingai buvo rašoma, kad čia masiškai buvo laidojami perkeltieji asmenys iš Oriolo, Kursko, Polocko, Smolensko, Pskovo, Leningrado sričių, kurių niekas specialiai nenaikino. Alytaus perkeltųjų asmenų stovykloje nuo 1943 metų vasaros nuo ligų ar išsekimo mirę žmonės buvo laidojami individualiose ar šeimyninėse kapavietėse už rusų karo belaisvių masinių kapų miške, rytiniame miesto pakraštyje. Tik vargu ar ten buvo palaidota bent tūkstantis perkeltųjų asmenų. Sie kapai ir dabar dar gana ryškūs. Vidzgirio kapuose buvo palaidota ne tik Alytaus ir kai kurių apskrities miestelių (Alovės, Nemunaičio, Miroslavo, Daugų ir kt.) žydai, bet ir nemažai 1941 metais sušaudytų sovietinių aktyvistų ar komunistų, taip pat vėliau iš Alytaus kalėjimo išvestų pasmerktų žmonių. Tik jų būta apie šimtą.“

Išsamius 1941 metais Alytaus apskrityje vykdyto holokausto tyrimus atliko Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Genocido ir rezistencijos departamento direktorius dr. A. Bubnys (Bubnys A. Holokaustas Alytaus apskrityje 1941 m. Genocidas ir rezistencija, 2012, 1(31), p. 32–62) ir Keele universiteto profesorius Ch. Dieckmann (Jungtinė Karalystė) (Ch. Dieckmann. Alytus 1941–1944: Massenmorde in einer Kleinstadt. Ein Fallbeispiel deutscher Besatzungspolitik in Litauen, Lithuanian Foreign Policy Review, 2001, Nr. 2(8), s. 75–104).

Naujausi šių autorų darbai leidžia daryti išvadas apie holokausto aukų skaičių 1941 metais Alytaus apskrityje. Dr. A. Bubnio ir profesoriaus Ch. Dieckmann tyrimo duomenimis, 1941 metų liepos mėnesį Alytaus mieste gyveno 1231 žydų tautybės gyventojas. Liepos ir rugpjūčio mėnesių sandoroje įsteigtas nedidelis getas, kuriamo buvo sutelktas apie 1300–1500 žydų iš Alytaus miesto ir apskrities. Rugpjūčio mėnesį visi Alytaus žydai buvo perkelti į miesto kalėjimą. Taip pat čia atgabenta apie 1200–1400 žydų iš Alytaus apskrities valsčių. Rugpjūčio 13 dieną sušaudyta 617 vyrių ir 100 moterų, iki rugpjūčio 31 dienos sušaudyti dar 233 žydai, rugsėjo 9 dieną sušaudyta 640 moterų, 287 vyrai ir 352 vaimai. Prie šio skaičiaus galima pridėti birželio 23–24 dieną vykdytos keršto akcijos metu sušaudytą nenustatyta kiekį žydų, taip pat pavienes komunistų egzekucijas vykdytas birželio–liepos mėnesiais. Apibendrinus autorų atlikto tyrimo duomenis, galima teigti, kad 1941 metais Alytuje vykdyto holokausto aukų skaičius apie 2250–2300.“

(Bus daugiau)
Gintaras LUČINSKAS

Simbolinė piramidė, žyminti žydų palaidojimo vietą, 2010 metai

2017 m. rugsėjo 29 d.

Tremtinys

Nr. 36 (1250)

7

Pulkininko Stepono Rusteikos 130-osioms gimimo metinėms

Žymus tarpukario Lietuvos valstybės ir visuomenės veikėjas, teisininkas, LŠS centro valdybos narys, pulkininkas, vidas reikalų ministras Steponas Rusteika gimė 1887 metų liepos 5 dieną Rygoje. 1908 metais baigė Rygos Aleksandro gimnaziją, išstojo mokytis į Tartu universiteto Teisės fakultetą. 1914 metais, baigęs universitetą, tapo diplomuotu teisininku. Prasidėjus Pirmajam pasauliniui karui, S. Rusteika buvo mobilizuotas į Rusijos kariuomenę, dalyvavo

mūsiuose. Tarnaudamas Rusijos kariuomenėje buvo pasiūtas mokytis į Kazanės karo mokyklą ir ją sėkmingai baigė.

1918 metų vasario 16 dieną Lietuvos Tarybai paskelbus Nepriklausomybės Aktą, S. Rusteika grįžo į Lietuvą. 1919 metų sausio pradžioje savanoriu išstojo į besikuriančią Lietuvos kariuomenę. Buvo paskirtas Šiaulių miesto komendantūros teisių skyriaus viršininku, su pertraukomis éjo ir miesto karo komendanto pareigas. 1920-

1930 metais buvo Telšių miesto ir Telšių apskrities karo komendantu.

Aktyviai reiškėsi Šaulių sąjungos veikloje. Jo iniciatyva apskrityje buvo įsteigta daug šaulių būrių, rūpinosi šaulių koviniu parengimu. Dr. Jono Matuso knygoje „Šaulių sąjungos istorija“ (1939, Kaunas) randame: „1928 metų suvažiavimas buvo labai gausus, būtent, dalyvavo net 331 atstovas ir skyrių vadai (VI.17-18). Pirmininkavo pulk. Rusteika.

(keliamai į 8 psl.)

Skelbimai

2017 spalio 7 III Pėsciųjų žygis
DIDŽIOSIOS KOVOS APYGARDOS PARTIZANŲ IR
1919-1920 M. NEPRIKLAUSOMYBĖS KOVŲ VIETOMIS
ŠIRVINTOS - DRUŽAI - VINDEIKIAI - KAIMYNELIAI -
MUSNINKAI - ČIOBIŠKIS - RUSIŲ RAGAS

Programa

- 9:00 Širvintos. R. Antinio paminklo „žuvusiems už Lietuvos nepriklausomybę“ ir karių žuvusių 1919-1920 m. Nepriklausomybės kovose, kapų lankymas.
- 10:00 Vindiekiai. Kryžiaus, skirto Vindiekų ir aplinkinių kaimų savanoriams atminti, lankymas.
- 10:15 Kaimyneliai. Sustojimas prie atminkimo ženklo DKA vado Žalio Velnio pavaduotojui, mokytojui Juozui Norkiui - Kerštui.
- 11:00 Musninkai. Šv. Mišios Musninkų Švč. Trejybės bažnyčioje. Varpinės ir Barboros koplytėlės lankymas.
- 12:30 Nuo Pigoonių k. iki Čiobiškio žygis pėsčiomis. (7 km)
- 14:00 Čiobiškis. Kapinių. Čiobiškio vandens malūno lankymas.
- 15:00 Rusių Ragas. Partizanų žuvimo vietas lankymas.

Daugiau informacijos: jaunimas@sirvintos.lt, 864737868

ISSN 2029-509X

Tremtinys

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga

www.lpkts.lt

Redaktorė Jolita Navickienė
Redakcija: Audronė Kaminskienė, Vesta Milerienė

Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas,
Tel. (8 37) 323 204

E-mail: tremtinys.redakcija@gmail.com

Imonės kodas 300032645

Ats. sąsk. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365, AB „SEB“ bankas

Spausdino spaustuvė
UAB „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, Kaunas

2 spaudos lankai
Tiražas 1780 egz.

Projektus „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ ir „Istorijabe, baltų dėmių“ remia

Kaina
0,61 euro

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĒMIMO
FONDAI

Ilsėkitės ramybėje

Ona Ivanauskaitė-Gudžiūnienė 1932–2017

Gimė Seinų aps. Leipalingio valsč. Didžiasalio k. ūkininkų šeimoje. 1950 m. ištremta į Komijos Intos miestą. Tremtyje sutiko likimo draugą Klemensą Gudžiūną, su kurė šeimą. 1959 m. grįžo į Lietuvą, apsigyveno Raseiniuose. Susilaikė trijų dukterių, džiaugėsi 4 vaikaičiais ir 6 pravaikaičiais.

Palaidota Raseinių kapinėse.

Pranciškus Jakumas 1936–2017

Gimė Telšių r. Pagermančio k. Lietuvos savanorio, ūkininko šeimoje. 1949 m. su šeima ištremtas į Krasnojarsko kr. Rybinsko r. Borodino gyv. Baigė kalnakasybos pramonės mokyklą, buvo išsiūstas į Irkutsko sr. Čeremchovo anglies kasyklas. 1962 m. grįžo į Lietuvą. Dirbo Telšių autobusų parke. Su žmona Valerija užaugino dukterių ir sūnų, susilaikė šešių vaikaičių ir pravaikaitės. Buvo aktyvus LPKTS Telšių filialo tarnybos narys.

Palaidotas naujosiose Telšių kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame žmoną Valeriją ir artimuosius.

LPKTS Telšių filialas

Irena Stonkienė 1925–2017

Gimė Palangoje. Baigė Palangos gimnaziją. 1945 m. įsidarbiavo Gargžduose mokytoja. 1949 m. ištakėjo už partizano brolio Petro Stonkaus. Kartu buvo sulaikytė, tardyti. Tais pačiais metais ištremti į Chakasiją, Sajano kalnyną, tarybinį ūkį. Daug ištvermės reikalaujantis darbas šalyje, sunkus gyvenimo sąlygos nepalaužė jau nosiems. Gimė trys vaikai. 1957 m. šeima grįžo į Lietuvą, Palangą. Baigė prekybos technikumą, įgijo maisto prekių žinovės profesiją, dirbo Palangoje prekyboje. 1989 m. susikūrus „Tremtinio“ klubui, vėliau LPKTS Palangos skyriui, aktyviai įsijungė į veiklą. Ilgametė tarybos narė skrupulingai tvarkė skyriaus dokumentaciją, buvo visų renginių iniciatorė ir organizatorė. Visų mylima ir gerbiamama, ne kartą apdovanota LPKTS, Palangos ir Kretingos miestų savivaldybių padėkos raštais.

Palaidota Palangos kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame dukteris Dalią ir Ireną, sūnų Romą, juos išsimas ir artimuosius.

LPKTS Palangos filialas

Užjaučiame

Nuoširdžiai užjaučiame LPKTS Tauragės apskrities koordinatorių Vidą Čereškevičių dėl dukters Dalios mirties.

LPKTS valdyba

Mirus mylimai sesei Marytei, nuoširdžiai užjaučiame ilgamečius LPKTS Radviliškio filialo tarybos narius: Onutę Juozaitytę, Algį Juozaitytį, Eleną Juozaitytę-Morkienę.

TS-LKD Radviliškio skyrius

Spalio 2 d. (pirmadienį) Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių Vilniaus skyriai maloniai kviečia dalyvauti 1951 m. spalio 2–3 d. trėmimų metinių minėjime. **12 val. šv. Mišios Vilniaus Šv. apaštalo Pilypo ir Jokūbo bažnyčioje (Lukiškių g. 10).** **13 val.** minėjimas ir susikaupimo valandėlė prie paminklo sovietinės okupacijos aukoms atminti Aukų gatvėje.

Maloniai kviečiame dalyvauti.

Pulkininko Stepono Rusteikos 130-osioms gimimo metinėms

(atkelta iš 7 psl.)

I Centro valdybą renkami: Žmuidzinavičius, ats. gen. Daukantas, Graurogkas, Vailionis, Marcinkevičius, pulk. Šarauskas, pulk. Kazitėnas, pulk. Vėgėlis, pulk. Rusteika...“ Be veiklos Šaulių sajungoje, jis buvo Lietuvos tautininkų sajungos narys, „Jauniosios Lietuvos“ sajungos tarybos narys.

Taip pat plk. S.Rusteiką galima paminti kaip vieną iš pagrindinių politinio sekimo ir kontržvalgybos organizatoriu 1928–1933 metais. Kartu su Lietuvos saugumo tarnybos vadovais Aleksandru Survila, Jonu Statkumi ir Augustinu Povilaičiu jis paruošė Lietuvos kontržvalgybos pagrindus.

1930 metų vasario 1 dieną plk. S.Rusteika buvo paskirtas Lietuvos kriminalinės policijos valdybos (taip tuo metu buvo vadinama prie Vidaus reikalų ministerijos veikusi Lietuvos saugumo tarnyba) direktoriu 1930 metų balandžio 2 dienos. Jam vadovaujant valdybai buvo atskirti politinis sekimas ir kontržvalgyba, sustabdytas duomenų rinkimas apie asmenis, pageidaujančius įsildarbinti valdiškoje tarnyboje arba norinčius gauti ištikimybės liudijimą (tokie duomenys buvo renkami nuo 1920 metų, vėliau jie buvo ne itin išsamūs).

Perversmas

Vykstant šias pertvarkas, stiprinant Lietuvos saugumą ir demaskuojant prof. Augustino Voldemaro ir „Geležinio vilko“ organizacijos rengiamą perversmą, 1930 metų rugpjūčio 19 dieną „Geležinio vilko“ organizacijos narys Julius Vaitkevičius-Plaštakis (buvo S.Rusteikos agentas „Geležinio vilko“ organizacijoje ir teikė duomenis apie organizacijos narius, už tai jam mokama net po 100–200 litų) pasikvietė S.Rusteiką į „Kontinento“ viešbutį naujai informacijai suteikti. J.Vaitkevičius-Plaštakis, vykdymas organizacijos vadovu nurodymą, šio susitikimo metu mėgino nužudyti S.Rusteiką.

Apie pasikėsinimą Aras Lukšas savo straipsnyje „Nevyke „vilku“ žaidimai“ („Lietuvos žinios“, 2013-08-16) rašė:

„Vėliau visa pasikėsinimo scena išsamiai aprašyta sąmokslininkų byloje: „1930 m. rugpjūčio 19 d. apie 12 val. 30 min. Vaitkevičius paskambino Rusteikai, ir šis atsakė: „šiandien 4 val. „Kontinent“ 16 valandą Rusteika atvyko į „Kontinento“ viešbutį ir jau rado sėdintį Vaitkevičių; kalbėtasi kokias 15 minučių; (...) atsisukęs prie stalo ir berašydamas gautas žinias, Rusteika pamatė iš dviejų pusų atkištus į jį revolverius; tuo tarpu Vaitkevičius sušuko: „Rankas aukštyn, už pusės valandos prasidės sukiliimas“, antras vyras, kaip Rusteika vėliau pažino iš fotografijos, Pupaleigis, jėjo į kambarį Rusteikos nepastebėtas; Vaitkevičiui laikant atkištą į Rusteiką revolveri, Pupaleigis špagatu surišo rankas. (...) Užrišta burna ir surištomis rankomis pasėdėjus kokias 10 minučių, Vaitkevičius, kažkā parodė akimis užpakaly Rusteikos stovinčiam Pupaleigui ir pats revolveriu krito Rusteikai į dešinę galvos pusę, nuo ko Rusteika apsvaigo, bet greit

atsipeikėjo ir pamatė, kad Vaitkevičius atplėsė nuo krūtinės marškinis, o Pupaleigis du kartus dūrė į nuogą krūtinę, po to Vaitkevičius ir Pupaleigis iš kambario išbėgo.“

Tačiau pasprukti sąmokslininkams nepavyko: J.Vaitkevičiaus bendrą su laikė apačioje buvę viešbučio savininkai, o iš gatvės ištrūkuši buvusį S.Rusteikos agentą (vėliau J.Vaitkevičius buvo nuteistas 15 metų sunkiųjų darbų kalėjimo – aut. pastaba) policija netrukus sučiupo Šančiuose. Kriminalinės policijos viršininkas atsipirko nesunkiais sužeidimais, o sąmokslininkams buvo iškelta baudžiamoji byla.“

Reikėtų paminėti, kad organizuojant perversmą ir pasikėsinimą į Lietuvos Prezidentą Antaną Smetoną, teismamų suole atsidūrė pučo organizavimu apkaltinti prof. Augustinas Voldemaras, „Geležinio vilko“ organizacijos įkūrimo iniciatorius Algirdas Sliesoraitis, kpt. Antanas Mačiūka bei kiti – iš viso 24 asmenys. Formuojant naujajį (XV) Juozo Tūbelio vadovaujamą ministru kabinetą, plk. S.Rusteika buvo pakvietas tapti vidaus reikalų ministru.

Vidaus reikalų ministras

Vidaus reikalų ministru plk. S.Rusteika buvo paskirtas tuo metu, kai Europoje palaipsniui keitėsi tarptautinė padėtis, Sovietų Rusijoje stipréjo Stalino diktatūra, Vokietijoje vis aktyviau reiškėsi A.Hitlerio vadovaujami nacionalsocialistai. Sovietų Rusija aktyvino agentūrinę žvalgybinę veiklą užsienio valstybėse, taip pat ir Lietuvoje, kurioje nuo 1930 metų aktyvėjo pagrindinės Lietuvos komunistų partijos veikla, buvo verbuojami agentai iš įvairių šalių gyventojų sluoksnių – inteligenčių, verslininkų, karininkų, agentais tapdavo net kai kurių įtakingų paragūnų vairuotojai. Kūrėsi rusų žvalgybos priedangos istaigos ir įmonės.

Vadovaujant S.Rusteikai, buvo imtasi griežtų priemonių rusų agentams ir asmenims, dirbantiems kitų valstybių žvalgyboms, išaiškinti ir juos sutramdyti. Imta organizuoti kursus pareigūnams, užsiimantiems kontržvalgybine veikla.

Taip pat jo vadovaujamoje žinyboje buvo įvykdyta daug esminių reformų. Kriminalinėje policijoje buvo įkurtta darbo kontrolės institucija – Kriminalinės policijos inspektorius tarnyba. 1933 metais visose policijos struktūrose buvo įsteigtas šaudymo ir sporto instruktorių etatai, kas pagerino policijos paragūnų kovinį ir fizinį pasirengimą.

Ypač S.Rusteika nusipelnė steigdamas Valstybės saugumo departamentą. 1933 metais pertvarkė Kriminalinės policijos valdybą į Valstybės saugumo departamentą. Saugumo tarnyba buvo atskirta nuo Kriminalinės policijos. Netrukus S.Rusteika paskelbė ir Valstybės saugumo departamento statutą.

Kova su sąmokslininkais

Laikotarpis, kurio metu plk. S.Rusteika vadovavo Vidaus reikalų ministerijai, buvo gana painus. Lietuvoje vidaus situacija nebuvó stabili, aktyvėjo sovietinių agentų veikla, Klaipėdos krašte aktyviai veikė slaptos vokiečių

Švedijos užsienio reikalų ministro Richard Johannes Sandler ir jo palydovų sutikimas Kauno geležinkelio stotyje. Iš dešinės: Lietuvos užsienio reikalų ministras Stasys Lozoraitis, Švedijos užsienio reikalų ministras Richard Johannes Sandler, Švedijos diplomato Kaune Claes A. H. Westring žmona. Taip pat svečius pasitiko Užsienio reikalų ministerijos referentas Trimakas, ministerijos sekretorius Juozas Urbšys, viceburmistras Steponas Rusteika, kiti. Kaunas, 1937 m. birželio 5 d.

Nacionalinio M. K. Čiurlionio muziejaus nuotrauka

organizacijos, aktyviai reiškési plečkaitininkai (Seimo nario socialdemokrato Jérónimo Plečkaičio 1927 metais Lietuvos socialdemokratų emigrantų suformuota grupuotė, siekusi su Lenkijos kariuomenės pagalba nuversti tautininkų valdžią), tarp Lietuvos kariškių atsirasdavo sąmokslininkų. 1934 metų pavasarį grupė įtakingų karininkų, vadovaujamą generolo Petro Kubiliūno, užmezgė slaptus ryšius su prof. Augustinu Voldemaru ir ruošė perversmo planą. Birželio 7 dieną Husarų pulkas, kai kurie 2-o pėstininkų pulko ir karo aviacijos padaliniai nužygavo Laisvės alėja į Kauno senamiestį. Tai buvo sąmokslininkų jėgos demonstravimas. Po kelių valandų į Prezidentūrą atvyko generolas P.Kubiliūnas ir išdėstė voldemarininkų reikalavimus, reikalavo pakeisti vyriausybę. Prezidentas nesutiko su reikalavimais paleisti vyriausybę, gen. P.Kubiliūnas buvo suimtas. Netrukus buvo suimti ir kiti sąmokslo dalyviai, tais pačiais metais įvyko ir jų teismas.

Daug sudėtingesnė padėtis 1930–1934 metais buvo Klaipėdos krašte, kur aktyvėjo slaptų vokiečių „Sovog“ (Socialistų tautos sąjunga) ir CSA (Krikščionių socialistų darbininkų sąjunga) organizacijų veikla. Šių organizacijų, kurias atvirai rėmė Vokietijos NSDAP partija, nariai siekė Klaipėdos krašto prijungimimo prie Vokietijos. Buvo suformuoti ir slapti smogikų būriai „Sturm Kolone“ ir „Sturm Abteilung“, kurių nariai slaptai treniravosi, pravesdavo kovines pratyas ir kartais pražygiuodavo Klaipėdos gatvėmis, dainuodami nacistines dainas. 1933 metų pabaigoje sukarintos vokiečių grupuotės ėmėsi rengtis sukiliumi. Visas Klaipėdos kraštas buvo padalintas į rajonus, paskirti rajonų vadai, sudarytos smogiamosios grupės. Saugumo darbuotojai gaudavo vis daugiau informacijos apie ruošiamą sukiliimą. Vidaus reikalų ministras plk. S.Rusteika įsakė rink-

ti įrodymus apie rengiamą sukiliimą, griežtinti sienos apsaugą su Vokietija. Be to, siekiant išvengti provokacijų ir apsisaugoti nuo neigiamos įtakos, 1934 metų pradžioje buvo išleistas įsakymas, draudžiantis policijos ir saugumo darbuotojams vykti į Vokietiją.

Nors kai kurie politikai kalbino neaštrinti santykį su Vokietija, 1934 metų birželį S.Rusteika įsakė suimti sąmokslininkus. Sulaikymo operacijai vadovavo pats S.Rusteika ir saugumo policijos viršininkas F.Bortkevičius. Buvo suimti visi sąmoksle dalyvavę organizacijų lyderiai, aktyvūs veikėjai, būrių, grupių vadai.

1935 metais S.Rusteika paliko vidaus reikalų ministro pareigas. Tais pačiais metais buvo išrinktas Kauno miestoviabeurbmistras ir šias pareigas įjo iki sovietinės okupacijos. Tuo metu jis aktyviai reiškėsi Tautininkų sajungos veikloje.

Sušaudytas Červenėje

1940 metų birželio 15 dieną Sovietų sąjungai okupavus Lietuvą, S.Rusteika, kaip ir kiti žymesni valstybės ir visuomenės veikėjai, pateko į okupacinių represinių struktūrų akiratį. Rugpjūčio 6 dieną enkavedistai jį suėmė į įkalino Kauno sunkiųjų darbų kalėjime. 1941 metų gegužės 30 dieną sovietinis karo tribunolas jį nuteisė mirties bausme. Birželio 22 dieną prasidėjus Vokietijos–Sovietų sąjungos karui, S.Rusteika kartu su kitaus „mirtininkais“ buvo išvežtas į Minsko kalėjimą. Birželio 24 dieną buvo duotas įsakymas kalinius sušaudyti.

Atsargos pulkininkas, teisininkas, LSS centro valdybos narys, buvęs vidaus reikalų ministras Steponas Rusteika Minsko kalėjime buvo sušaudytas vienas iš pirmųjų. Beveik du tūkstančiai kalinių birželio 26-osios naktį buvo sušaudyti Červenės miške... Tik nedaugeliui pavyko išvengti mirties šios raudonojo teroro žudynėse.

Stasys IGNATAVIČIUS